

Prawda i bezsilność

Autor tekstu: **Maria Szyszkowska**

Wraz z powstaniem wiedzy naukowej — a była nią filozofia — rozpoczęto poszukiwanie prawdy. Filozofowie starożytności uznali, że jest nią zgodność poznania z rzeczywistością. Pogląd ten do dzisiejszego dnia ma swoich licznych zwolenników. Jednakże w późniejszych wiekach zdano sobie sprawę, że człowiek poznaje otaczający nas świat przyrody w sposób dostosowany do budowy naszych zmysłów. Świadomi byli tego już niektórzy mędrcy starożytności. Świadczy o tym wyraźnie teoria atomistyczna Demokryta. Twierdził, że treść poznania zależna jest od budowy naszych zmysłów, bowiem to, co odbieramy jako barwne, gorzkie czy słodkie jest w rzeczach atomami o określonych kształtach i położeniu.

Wciąż nie możemy dotrzeć do poznania istoty zjawisk. Poznajemy świat dostosowany do budowy naszych zmysłów. Bogatszy byłby obraz poznanego świata gdybyśmy byli wyposażeni w zmysł węchu taki, jakim natura obdarzyła psy. Nie słyszymy ultradźwięków, bo nasze ucho jest inaczej zbudowane niż ucho nietoperza.

Kartezjusz uznał, że prawdziwe poznanie charakteryzuje się tym, że narzuca się naszemu rozumowi jako oczywiste. A więc przestał poszukiwać zgodności treści poznania ze światem jakim jest on sam w sobie. Kant ostatecznie oddzielił niepoznawalny świat, jak to określił, rzeczy samych w sobie od poznawalnego świata fenomenów, to znaczy dostosowanego do budowy naszych zmysłów oraz sposobu funkcjonowania rozumu.

Pragmatyzm, który powstał w USA i jest obecnie propagowany w Europie — uprościł zagadnienie prawdy. Sformułował sposób rozumienia prawdy tak, że koresponduje ona w pełni z liberalizmem ekonomicznym czyli dzisiejszym kapitalizmem. Pragmatyzm to nurt filozoficzny sprowadzający sens prawdy do zaspokajania interesów konkretnego człowieka. Ten pogląd stanowi zaprzeczenie tego, co znamionuje myśl filozoficzną Europy. Otóż prawdziwe są te doznania oraz poglądy, które są przydatne w postępowaniu. Wartości mają znaczenie jedynie ze względu na cele ludzkiego działania. Dobrze jest to, co przynosi zamierzony skutek przez danego człowieka. Prawdziwość zostaje sprowadzona do skuteczności działań.

Współcześni myśliciele, którzy nie ulegli pragmatyzmowi oraz odrzucają klasyczne rozumienie prawdy jako zgodności poznania ze stanem rzeczywistym, stoją na gruncie koherencyjnej teorii prawdy. Wywodzi się ona z filozofii Kanta. Otóż prawdziwe jest poznanie o ile w sformułowanej teorii bądź hipotezie nie ma wewnętrznej sprzeczności, o ile zachodzi zgodność wniosków z przyjętymi założeniami. To zdawanie sobie sprawy z ograniczonych możliwości poznawczych, czyli z agnostycyzmu, prowadzi w życiu społecznym i kulturowym do tolerancji. Pisząc tu o agnostycyzmie mam na myśli agnostycyzm umiarkowany a nie skrajny, kwestionujący w ogóle możliwości poznawcze człowieka i redukujący naszą wiedzę jedynie do mniemań. Skoro poznajemy świat w sposób niepełny, to logicznie wpływa stąd nakaz szacunku dla poglądów i teorii odmiennych od tych, które uznajemy jako prawdziwe.

Karol Popper, tak często cytowany u nas, pisał, że człowiek nie tylko ma ograniczoną wiedzę, ale także popełnia błędy w dążeniu do prawdy. Głębokie są też na przykład rozważania żyjącego sto lat wcześniej Oswalda Spenglera. Stwierdził wyraźnie, że teorie naukowe wyrażają prawdę o świecie na miarę możliwości poznawczych człowieka. Są one wyrazem bardziej stanu świadomości niż osiągniętej wiedzy. Brakuje wciąż odpowiedzi na pytanie jaka zachodzi relacja między wiedzą naukową a światem jakim on jest sam w sobie.

Inaczej kształtuje się nasza wiedza o świecie kultury, czyli świecie powołanym do istnienia przez człowieka. Mianowicie jest on poznawalny, ponieważ tworząc go zarazem poznajemy rezultat ludzkiego dzieła. Ale prawa rozwoju życia społecznego są już dalece dyskusyjne. Dyskusyjne jest również na przykład czy społeczeństwo podlega prawom rozwoju, czy też światem ludzkim rządzi przypadek. A jeśli podlega nasze życie w społeczeństwie jakimś obiektywnym regulacjom, to brakuje jednoznacznej odpowiedzi na pytanie czy wyznacza je rynek — jak twierdzą neoliberalowi — czy stan świadomości ludzi, a może na przykład potęga wyobraźni i woli jednostek wybitnych.

W głośnym najczęściej poglądzie o prawdzie zawarta jest głęboka sprzeczność. Otóż przekonaniu o możliwościach twórczych człowieka i potędze jego woli towarzyszy przeświadczenie o niemocy człowieka. Mianowicie, powołując się na przykład na fakt występowania wojen od początku istnienia ludzkości — twierdzi się, że świat bez wojen jest niemożliwy. Powołuję ten przykład z racji fundamentalnego zagadnienia jakim jest dalsze trwanie ludzkości. Sprzeczność w poglądzie o którym piszę, jest tym wyrazistsza, że od wieków funkcjonuje przekonanie o wartości edukacji, która ma moc przekształcania ludzkiej natury. Skoro ludzkość będzie taka, jaką się ją wychowa i jakie wartości zasugeruje się jako prawdziwe, to błędne jest panujące przeświadczenie o konieczności zbrojeń i zabijania człowieka przez człowieka.

[Res Humana](http://www.kulturaswiecka.pl) (<http://www.kulturaswiecka.pl>) Nr 4/137/2015

Maria Szyszkowska

Filozof prawa; profesor m.in. Uniwersytetu Warszawskiego; Senator RP; publicystka (m.in. czasopisma Res Humana), autorka wielu książek (m.in. ["Twórcze niepokoje codzienności"](#), 1998; ["Filozoficzne interpretacje prawa"](#), 1999; ["Spotkania w salonie"](#), 2000; ["Granice zwierzeń"](#), 2001; ["Zagubieni w codzienności"](#), 2001, ["Lewicowość w XXI wieku"](#), 2004) [Więcej informacji o autorze](#)
[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 12-07-2015)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9866) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9866>)

Contents Copyright © 2000-2015 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2015 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.
Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną

własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl